

транзакційних витрат, а дозволяє оцінити джерела та фактори їх формування. Беззаперечно, найбільшим джерело виникнення транзакційних витрат є адміністративний бар'єр, пов'язаний із змінами в законодавстві, змінами прав власності та нерівномірному розподілі доступу до ресурсів. Таким чином відстежується прямий зв'язок: чим вищий рівень бюрократичних процедур, тим більший обсяг транзакційних витрат, вищий рівень розвитку неформальних установ та більший сектор тіньової економіки. Натомість формування ефективних інститутів у процесі інституціоналізації нафтогазового ринку сприяє зменшенню транзакційних витрат та його лібералізації.

Сучасна економіка характеризується взаємозв'язком між інститутами та інтенсивністю інновацій, проте інститути впливають не лише на інтенсивність інновацій, але і на їх напрямок. Ефективна система прав власності – один з елементів інституційної структури та ключовий фактор для інтенсивності інновацій, окрім цього культурна взаємодія нафтогазового і фінансового секторів економіки.

Основними перевагами інституціоналізму, є те, що він, перш за все, дозволяє поєднати в одній методології інструментарій економіки, соціології, політології, психології, економічної математики, а інституціональний підхід до дослідження взаємодії суб'єктів господарювання нафтогазового та фінансового секторів економіки робить його більш наближеним до реальності, оскільки дозволяє враховувати неформальні аспекти поведінки учасників відносин та вплив на них транзакційних витрат.

Список посилань на джерела

1. North D. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance* / North D. – New York: Cambridge University Press, 1990. – 179 p.
2. Вагізова В.И. *Финансово-кредитное обеспечение инновационного взаимодействия хозяйствующих субъектов: теория, методология и практика.* – Казань: Изд-во Казан, ун-та, 2009. – 420 с.
3. Полтерович В. М. *Институциональные ловушки и экономические реформы: Препринт # 987004.* – М. : Российская экономическая школа, 1998. – 37 с.

УДК 657

І. Б. Скворцов, д.е.н., професор

О. Я. Загорецька, к.е.н., доцент

Л. І. Різко, старший викладач

Національний університет "Львівська політехніка"

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ МАРЖИНАЛЬНОГО ПРИБУТКУ І СПОСОБИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ

В економічній літературі часто вживається вираз "маржинальний прибуток", але сутність цього показника не пояснюється. У більшості випадків

просто стверджується, що цей прибуток визначається як сума прибутку і умовно-постійних витрат. Фактично таке формулювання не пояснює сутність цього показника, а, навпаки, ще більше заплутує, оскільки виникають такі логічні питання: чому вживається термін "маржинальний" (граничний); чому в цей прибуток включають постійні витрати тощо. Тому для правильного застосування цього показника треба отримати відповіді на всі ці питання.

Термін "маржинальний (граничний)" є математичним поняттям. Тому для розкриття сутності цього показника треба обґрунтувати його математичний зміст. Найпростіше це виконати, якщо розглянути модель визначення координати точки беззбитковості (рис. 1).

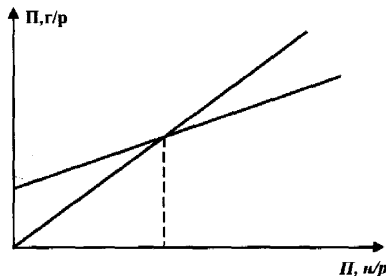

Рис. 1. Графічний розрахунок точки беззбитковості

На рис. 1 показано, що вісь іксів відповідає обсягу продукції (Π) у натуральних одиницях вимірювання (n) за рік (p), а вісь ігреків – то саме (Π), тільки у грошових ($г$) одиницях вимірювання. Лінія 1 – графік реалізації продукції Π_p , а лінія 2 – графік зміни собівартості виготовленої продукції Π_c , що відповідає сумі умовно-іостійних $\Pi_{у\text{пв}}$ та умовно-змінних витрат $\Pi_{у\text{зв}}$. Аналітично графіки цих функцій можна описати такими виразами:

$$\Pi_p = \Pi_{\text{прод}} \cdot \Pi, \quad (1)$$

$$\Pi_c = \Pi_{\text{у\text{пв}}} + \Pi_{\text{у\text{зв}}} \cdot \Pi, \quad (2)$$

де $\Pi_{\text{прод}}$ і $\Pi_{\text{у\text{зв}}}$ – ціна продукції і умовно-змінні витрати в складі цієї ціни.

Якщо вирази (1) і (2) прирівняти поміж собою і розв'язати відносно Π , то можна визначити координату точки беззбитковості $\Pi_б$.

Відповідним недоліком залежностей, які зображені на рис. 1 є те, що з нього не видно як змінюватиметься ціна продукції і складові її елементи – собівартість і прибуток. Для усунення цього недоліку треба перейти до цінового простору. Але тут треба також врахувати одну особливість, а саме: в економіці можна визначити два види ціни – граничне і середнє її значення. Перше і друге відповідає виразам

$$\dot{\Pi} = \frac{d\Pi}{d\Pi}, \quad (3)$$

$$\bar{\Pi} = \frac{\Pi}{\Pi}, \quad (4)$$

де $\dot{\Pi}$ і $\bar{\Pi}$ – граничне і середнє значення ціни.

Якщо ці вирази застосувати до виразу (1), то можна встановити, що гранична і середня ціна продукції залишатиметься однаковою (рис. 2 а)

$$\dot{C}_{\text{прод}} = \bar{C}_{\text{прод}} = C_{\text{прод}} \quad (5)$$

Однак для собівартості ці показники матимуть такі різні значення:

$$\text{граничне} \quad \dot{C}_c = C_{\text{узв}}; \quad (6)$$

$$\text{середнє} \quad \bar{C}_c = \frac{\Pi_{\text{упв}}}{\Pi} + C_{\text{узв}}. \quad (7)$$

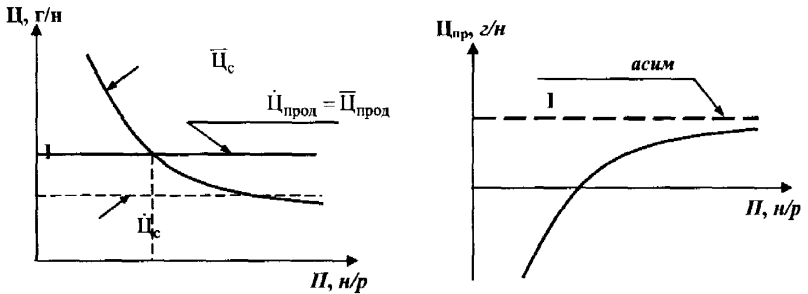

Рис. 2. Графіки зміни ціни продукції та її собівартості (а) і зміни середньої величини прибутку (б)

Для того, щоб перейти до прибутку, треба від ціни продукції – виразу (5) – відняти середню собівартість – вираз (7). Внаслідок цього можна отримати вираз, який визначатиме зміну величини прибутку від зміни обсягів продукції (рис. 2 б)

$$C_{\text{пр}} = C_{\text{прод}} - C_{\text{узв}} - \Pi_{\text{упв}}/\Pi. \quad (8)$$

Головною властивістю цієї залежності є те, що коли обсяги випущеної продукції зростатимуть до нескінченності, то графік наблизатиметься до асимптоти. Математично це можна записати так:

$$\lim_{\Pi \rightarrow \infty} (C_{\text{пр}}) = \lim_{\Pi \rightarrow \infty} \left(C_{\text{прод}} - C_{\text{узв}} - \frac{\Pi_{\text{упв}}}{\Pi} \right) = C_{\text{прод}} - C_{\text{узв}} = C_{\text{упв}} + C_{\text{пр}} \quad (9)$$

Тобто числове значення асимптоти відповідає сумі прибутку і умовно-постійним витратам. Математики цей прибуток обґрунтовано назвали маржинальним (граничним). У вигляді асимптоти цей показник для економістів не має жодного значення. Але сума умовно-постійних витрат і прибутку використовується у різних формулах (для розрахунку точки беззбитковості тощо). Внаслідок цього цю суму зручно замінити одним показником – маржигальним прибутком.